

CORRANDES DE L'EBRE (i 4)

Josep Cid i Català

*118. Les dones de Riba-roja
són poques i batxilleres;
les posen al corral
i bramen com les someres.

- Batxilleres: xafarderes.

Variants: s'aplica també a altres pobles i barris.

Bayerni, RCT, II, pàg. 83.

Guia, pàg. 297.

119. Les noies de La Torre
filen en una cadira;
i en ves de filar el cànim
filen los pèls de la figa.

120. Les xiquetes de Vinebre
amb lo peu piquen lo pebre,
i amb lo cul bufen lo foc
i s'escofen l'aubercoc.

121. Mare, mare, mare,
tres pobles vec jo:
La Torre, Vinebre
i la vila d' Ascó.

Variants: Amades, C., núm. 1895.

Ginard, Cançoners..., III, 681, pàg. 314. Utilitza la forma d'anunciar la visió de tres viles.

122. Maria, pe: bé que et vull
no et casos a La Fatarella,
que et penjaran les aubarques
a la soca de l'aurella.

- De vegades el consell s'adreça a Marieta. Sovint es pronuncia 'La Fatrella'.

123. Maria, pel bé que et vull
no t'hi casos a La Palma,
que és terreno de mussols
i et faran caçar llangostos,
tant si vols com si no vols.

Es refereix a La Palma d' Ebre, municipi de la Ribera d'Ebre, que no té, però, regadiu. En una altra versió recollida a Faió el poble menyspreat és La Pobla de Massaluca, un poble de la Terra Alta, de secà.

124. Maria, pel bé que et vull
no et cases al Priorat,
que et faran pujar unes costes
que en ta vida els has pujat.

Allà on diu costes possiblement hauria de dir: uns carrers. Així ho fa pensar la falta de concordança del pronom CD de pujar amb l'antecedent femení, costes, i la necessitat de mantenir la rima amb Priorat d'una forma més segura, ja que de vegades verb i complement es fan concordar.

125. Maria, pel bé que et vull
no et casos a la ribera.
No menjarà su bajoques
i flor de carabassera.

- Su : reducció de 'sinó que', té el sentit de 'només que'.
- Les flors de carbassera, no totes sinó només aquelles que no han de fer fruit, fregides eren un plat característic dels pobles de regadiu. A Ginestar i a Benissanet hi ha qui n'ha menjat, a altres pobles de la Ribera no es recorda com a menja. A Gènova és un plat típic.

Variants: Amades, C., núm.901

Cels Gomis, "Follies particulars de fraga ..." pàg. 113.

Quintana, Materials ..., núm. 33.

Serra i Boldú. "Arxiu de tradicions ..." I, pàg. 365.

126. Mequinensa està perduda;
la culpa tenen les dones,
que a l'edat dels quinze anys
ja no poden dormir soles.

*127. Riba-roja està perduda;
la culpa la tenen les dones,
que arribat als quinze anys
ja no en saben dormir soles.

Variants: Amades, C., n_m. 1992, 2073.

Sanchis, Els pobles valencians..., II, núm.VI, 21.

128. Per a figues Riba-roja,
per a finestres Ascó
i per a xiquetes boniques
Mequinensa i Escatró.

Variants: Amades, C., núm.2071.

Sobre el mateix tema tenim la composició següent.

129. Per a figues Riba-roja,
per carxofes Ascó,
pero pa xiquetes boniques
Miquenensa i Faió.

- Pa: contracció de per + a.
- Ja havíem posat de relleu la metàtesi en la pronúncia (Miquenensa).

RELIGIO POPULAR

130. Apa noies sortiu totes
a sentir el nostre cant,
que de pasqua com aquesta
només n'hi ha una a l'any.

Es tracta d'una cançó de caramelles.

Variants: Composició núm. 13 del nostre recull.

"Etnologia Pallaresa", "Cançons de les Falles d'Isil" per Àngel Moga,
pàg. 93.

131. Gloriosa Santa Madrona,
pel riu n'ha baixat
amb un cante d'aigua
amb el cul foradat.

132. Gloriosa Santa Madrona,
pel riu n'ha baixat
amb un cante d'aigua
i un pitxell al cap.

Variants: Cabré, D., Riba-roja ..., pàg. 201.

133. Ja en baixen les tres Maries
carregades d'ordi i blat
per enramar la capella
del Santíssim Sacrament

Variants: En una versió recollida a Ascó allò que baixen les tres Maries és 'argagent', paraula el sentit de la qual no podem concretar amb seguretat; suposem que és una deformació de la combinació

or i argent.

Cuadernos ..., T. I, pàg.10.

134. La Mare de Déu del Carme,
la més amiga que tinc;
io quan la vai a veure
l'adoro pel camarí.

135. Llaüts que passeu per l'Ebre,
riu amunt i riu avall,
doneu-ne força expressions
a la Cinta i al Pilar.

Es refereix a les Mares de Déu que es veneren a Tortosa i a Saragossa respectivament.

136. Sant Jaume, patró d'Espanya,
feu aclarir tot lo món,
que tinc la robeta estesa
i els cantarets a la font.

137. Mare de Déu de la Roca,
que en baixeu roca avall,
les bruixes se barallen
i un soldat de cavall.

El santuari de la Mare de Déu de la Roca es troba dalt d'un turó al terme de Mont-roig del Camp (Baix Camp).

138. Mare de Déu de la Roca,
Sant Cristo de Balaguer,
si voleu que em posa a monja
deixeu-me casar primer.

Variants: Amades, C., núm. 1286.

139. Mireu a Madrona,
mireu-la bé;
fa cara de rosa
i color de roser.

Aquesta composició sembla molt lligada amb aquestes cobles.

140. Sant Jordi del pla,
benaventurat,
porte calces roges
pareix un soldat.

Mirau-lo d'aquí,
mirau-lo d'allà;
tarant té de rosa
i color de rosar.

Tots te venim a veure,
tots los veïns de pel pla,
te venim a dar les gràcies
de tantes ametlles que n'hi ha.

Mirau a Sant Jordi,
mirau-lo de pit
que en du una carteta
que Déu li ha escrit.

Mirau a Sant Jordi,
mirau-lo de cap,
que du una corona
que Déu li ha dat.

Aquestes cobles eren cantades a Faió immediatament després dels goigs
a Sant Jordi el dia de l'ermita dedicada al Sant.

141. Per la virtut de Sant Ceprià
i Maria Rosa de Falset,
m'has de dir la veritat
del que et preguntaré.

Fórmula d'endevinament. Mentre es recitava, unes tisoires penjades es movien i donaven la resposta.

142. Santa Madalena,
estira la cadena
per lligar el dimoni
Visca Sant Antoni.

Variants: N'hem trobades formant part de composicions més llargues.
Amades, C., núm. 366.

Butlletí de Dialectologia Catalana, IX, pàg. 12.

MÓRA D'EBRE. Carrer de Bonaire

143. Santa Madalena gloriosa
amb un llaüt ha baixat;
se li ha foradat la sama
i Santa Madalena ha naufragat.

- La sama es troba a la part de davant del llagut, és on els peons dormen i tenen llur roba.

Tenim una variant més explícita de les conseqüències del naufragi.

144. Santa Madalena gloriosa
amb un llaüt ha baixat;
se li ha foradat la sama
i Santa Madalena s'ha aufegat.

145. Sant Pau benaventurat,
pregueu pels de La Figuera;
pregueu per eixos pelats
que els ixco la cabellera.

EL TREBALL.

146. Amb una puntona, de la guerra, de ferro,
al passar el riu se'm va afonar;
pero vai arribar a la vora
pensant-me que m'anava a aufegar.

- Puntona: embarcació més petita que un llagut.

147. Amb un llaüt hai passat
pel Reganxat de Faió
me se va trencar la saula
i es va aufegar el patró.

- Reganxat: construcció destinada a embassar l'aigua per facilitar la navegació fluvial; es troba a Faió vora la mina La Riberenya.

- Saula: corda per estirar el llagut. Sègula.

148. Al passar el riu
de Riba-roja a Vall de San
no s'hi podie passar;
n'hi vai posar un cable
i una barca per poder navegar.

- Vall de San: partida del terme de Riba-roja d'Ebre, es troba situada a l'altra banda de riu no lluny del poble.

149. Baixant de Mequinensa
amb un cante foradat,
amb les meves manyes
vai poder arribar al cap.

150. La lluna se'n va a la posta,
les gallines al joquer,
quina cara farà l'amo
si no acabem l'auliver.

- Pel sentit de la corrandà i per les variants que hem trobat, considerem que el primer vers hauria de dir "El sol" allà on posa "La lluna".

Variants: Consignem aquelles composicions que canvien en la segona part, però tenen el primer o el primer i el segon vers en comú amb la composició número 150.

Amades, C., núm. 946, 1134, 1497 (aquesta molt similar a la 150 del recull), 1606, 1607.

Bayenni, RCT, I, pàg. 229. Vol. IV, pàg. 206 i 358.

Cuadernos ..., T. I, pàg. 88.

Ginard, Cançoner ..., II, núm. 41, pàg. 131.

Llombart, G. 'Oraciones tradicionales del área catalana' dins. "Rev. Dialectología i Tradiciones Populares", Vol. XXVIII, pàg. 315.

Seguí, CMA, pàg. 410.

151. La sigarra dalt de l'abre
cante al mes de juliol;
i lo pagés sota l'abre
perque no li toque el sol.

152. Los de Pepe fan canyissos,
Venancio fa canyissoles
i l'Ambrosio fa paneres
per anar a rentar les dones.
153. Los mineros de Faió
treballaven a la Riberenya;
en ves de passar el riu i passar carbó
van passar una llautada de llenya.
154. Mare, dixà-me-hi anar
a Alforja a plegar avellanes;
cantarem quatre cançons
pels fadrins de Riudecanyes.
155. Mare, dixà-me-hi anar
a Alforja a plegar avellanes;
m'espere un jovenet
que és del poble Riudecanyes.

- En la combinació dels pronoms 'me' 'hi' no es fa elisió.

156. Matarranya, Matarranya,
que malament t'has posat,
que als patrons d'avui en dia
me' ls fas viure esparverats.

Les eixides del Matarranya, com fa la dita són, o eren, ben conegudes. La construcció de l'embassament de Pena, entre Beseit i Vall-de-roures, els anys trenta, va fer minvar el perill de les riudes.

157. Mira Carmeta, que ja ha passat lo vermà.
Mira que vénen les aulives,
mira Carmeta, lo que et determines.

Variants: No sembla una versió molt correcta. En una versió que ara reproduïm, trobem l'estructura habitual de les corrandes. La possible deformació és significativa i s'explica per la pèrdua de la música de les composicions, que com en aquest cas passen de ser recitables a ser simplement enunciades.

"Boletín de Dialectología Española" XXVI, pàg. 108.

Ja s'ha acabat lo veremar
i ara vénen les olives.
Ai Miquelet del meu cor,
veges de què et determines.

158. Molt bé pel que no té gaire,
millor pel que no té res,
que pot pendre la matinada
sense maldecap de res.

159 La xica de Capçanes
porte lo coset llarg
de la colladora
no se l'ha guanyat.

Pel carrer de Fraga
la gent va dient
de la colladora
que és ferro dolent.

Los de Flix n'hi diuen
i els d'Ascó també
que la colladora
no l'han sabut fer.

Aquell home de Capçanes
mos diu que tot ho sap fer
pero quan vol matar un porc
se li escapa pel carrer.

Una colladora és un aparell emprat per ajudar a passar “la barca” d’una banda a l’altra de riu.

Aquestes cobles parteixen de la història d’un home de Capçanes que no va saber fer la colladora de Riba-roja.

Les cobles es transmeten agrupades o bé individuament, com ho demostra que en la variant del llibre de Dolors Cabré només aparegui la final.

Variants: Cabré, D. , Riba-roja..., pàg. 177.

Guia, pàg. 133.

160. Qui ha mort el bon Jesús?
Un de Flix, un d’Ascó
i un de Móra d’Ebre
i el calafat de Moreno.

Variant: Guia, pàg. 292.

161. Si en voleu saber, senyores,
lo que a Faió n’ha passat:
l’escala dels canalienses
pel riu avall n’ha baixat.

Vegeu la composició número 10 del recull.

Variants: El primer vers és una fórmula repetida per exemple a:
Bayerni, RCT, II, pàg. 185.

Seguí, CMA, número 480.

162. Una sènia que sé jo,
que està molt prop de la vila
que el amo per a regar
s’assente en una cadira.

Sènia: sínia, per extensió, per relació metonímica, aquí vol dir “tros de terra que es troba a la vora del riu”.

163. Vingue coques i vi bo
i dies a Bugarreig,
que el que regaran primer
siran los de Pajanet.

La corranda fa referència a la construcció, calmada, d'una sèquia a Bugarreig, al terme de Faió.

INFORMADORS

Pedro Abenza. Flix. D'origen andalús. 52 anys: 34, 35, 36, 37.

Carles Aguilà. Riba-roja d'Ebre. 57 anys: 73, 139, 143, 144, 146, 147, 148, 149, 153.

Teresa Aguilà. Riba-roja d'Ebre. 87 anys: 26,46, 74, 151.

Raimunda Agustí. Ascó. 85 anys: 29

Lourdes Arbonès. Riba-roja d'Ebre. 50 anys: 136.

Carmel Biarnès. Ascó. 57 anys: 22, 27, 39, 70, 76, 85, 88, 101, 103, 109, 121, 159, 160

Josep Biarnès. Flix. D'Ascó. 62 anys: 5, 14, 16, 17, 25, 31, 34, 65, 75, 81, 104, 117, 119, 120, 124, 150.

Teresa Biarnès. Ascó. 58 anys: 53, 145.

Teresa Biarnès. Ascó. 81 anys: 2, 13, 24, 42, 52, 62, 91, 135, 141.

Maria Bussom. Riba-roja d'Ebre. 77 anys: 8, 43, 49, 58, 63, 67, 113, 127, 131, 132.

MÓRA D'EBRE. Plaça de la Constitució

Juanita de Campana. Móra d'Ebre. 32 anys: 23, 94, 95.
 Dolors Carim. Vinebre. 82 anys: 28, 44, 60, 111.
 Maurici Castellví. Riba-roja d'Ebre. 76 anys: 4.
 Josp M. Cid. Riba-roja d'Ebre. 81 anys: 5, 54.
 Josep Comas. Riba-roja d'Ebre. 82 anys: 11.
 Rosa Daura. Ascó. 60 anys: 15, 65, 68, 99, 100, 114, 122, 130, 133.
 Joan de l'Esquerrer. Ascó. 70 anys: 30.
 Rosa Faget. Ascó. 60 anys: 80, 118, 134, 137, 154, 155.
 Carne Ferrer. Vinebre. De Garcia. 73 anys: 61, 76, 77, 78, 79.
 Carne Ferrús. Ascó. 63 anys: 55, 57, 92, 93.
 Josep Fusté. Riba-roja d'Ebre. De Mequinensa. 65 anys: 6, 38.
 Maria Gironès. Vinebre. 85 anys: 7, 106.
 Teresa Griso. Riba-roja d'Ebre. 24 anys: 29.
 Maria Ibarz. Mequinensa. 62 anys: 9, 10, 40.
 Lídia Llaberia. Garcia. 70 anys: 51, 110.
 Rosita Jordà. Vinebre. 67 anys: 162.
 Miquel Massip. Garcia. 91 anys: 1, 19, 105.
 Jesús Montcada. Barcelona. De Mequinensa. 44 anys: 18, 32, 40, 48, 64,
 86, 87, 98, 125, 128, 129.
 Concepció Monté. Ascó. 54 anys: 138.
 Joan Pasariús. Flix. 64 anys: 96.
 Consol Pinyol. Móra la Nova. 63 anys: 102, 103, 109, 112.
 Ramon Poquet. Vinebre. 78 anys: 115.
 Josep M. Pros. Vinebre. 37 anys: 47, 84, 152.
 Víctor Pros. Vinebre. 50 anys: 12.
 Rosario Raduà. Ascó. 80 anys: 116, 157.
 Josep Roca. Mequinensa. 68 anys: 142.
 Ramon Roca. Flix. De Faió. 74 anys: 59, 82, 156, 161.
 Benito de San Juan. Mequinensa. 78 anys: 126.
 Teresa Tarragó. Vinebre. 86 anys: 45, 50, 66, 69, 107.
 Rosalia Vallès. Faió. 73 anys: 20, 21, 89, 90, 97, 123, 140, 158, 163.

ANNEX

AMOR I DESAMOR

1. Abreme la puerta, niña,
mira que soy Valentín.
Si la puerta no me abres
aquí me verás morir.
2. Adiós puente de Garcia,
por debajo pasa el Ebro;
por encima mis amores
que van al degolladero.

Variants: Moreira, Folklore Tortosí, pàg. 125. És una variant en català, potser una traducció.

3. A mi quería Canela
los colores se le van,
o ha comido pan de boda
o ha dormido con galán.
4. Aunque seas buena mosa,
no te la presumas tanto,
que también las buenas mosas,
se suelen quedar en blanco.

Variants: Rodríguez Marín, Cantos Populares..., Vol. III, número 4969.

5. Aunque tus padres me dieran
la burra blanca y el huerto,
no me casaba contigo
porque te huele el aliento.

Variants: Rodríguez Marín, C.P. , Vol. III, número 4803.

6. Barquero, pasa conmigo
a la otra orilla del río,
para ver una arboleda
que esta noche ha florecido.
7. Chica de treinta galanes
y contigo treinta y uno
si no te casas conmigo
te quedarás sin ninguno.
8. Del cielo yo vi bajar
una estrella con corona,
para coronarte a ti,
ojos de blanca paloma.

“Ojos de blanca paloma”: Apareix al Càntic dels Càntics. (1,14) (IV, 1)
Variants: Rodríguez Marín, C.P., Vol. II, números 1132, 1291, 1544.

9. De tu ventana a la mía
me tiraste un limón,
aquel limón fue la causa
de toda mi perdición.

Variants: Rodríguez Marín, C.P., Vol. II, números 2292, 2293.

10. El moreno de tu cara,
a muchos causó tristó;
y a mi me causó alegría
porque es moreno de amor.
11. En el Ebro la encontré
asentadita en la arena;
ella no me dijo nada,
yo le dije: adiós morena.

Variants: Rodríguez Marín, C.P., Vol. II, número 2028.

12. En tu puerta me cagué
pensando que eres mía;
y ahora que no me quieres,
dame la mierda que es mía.

13. En tu puerta planté un pino,
en tu ventana una parra
pâ que no te de'l sol
en la hermosura de tu cara.

Variants: Amades, Folklore de Catalunya. Cançons, número 1325.

Variant en català.

Cabré, Riba-roja d'Ebre....., pàg. 176.

14. Esta noche rondan pollos
porque los gallos no van;
mañana rondarán gallos,
pollos s'arretirarán.

15. Y está llorando Manuel
y a l'atra parte del río,
que le ha caido a l'agua:
pluma, tintero y papel.

16. Y una tortola le traigo
y en el nido la cogí,
su madre llora por ella,
y como io lloro por ti.

17. La tumba que a mi me entierre
que no la cierren con clavos,
que la cierre mi morena
con un beso de sus labios.

18. Los hierros de tu balcón
se menean cuando paso,
ya se pueden menear,
que a ti no te hago caso.
19. Los hierros de mi balcón
no se menean por ti,
que se menean por otro
que lo quiero más que a ti.
20. Para mayor sentimiento
pasa el Ebro por tu puerta,
y no me das de beber
teniendo el agua tan cerca.
21. Pasa la barca, barquero,
pásala con intención
que a la otra parte del río
descansa mi corazón.
22. Pájaro que andas volando
y vas al río a beber
me has quitado la rama
donde fui a beber.
23. Pequeñita y redondita
como un grano de cebada,
lo que tienes de pequeña,
lo tienes de resalada.

Variants: Cuadernos..., número 40, pàg. 135.

24. Río abajo van mis ojos
recogedlos en el vado,
corazón que no lloras
al verlos tan lastimados.

25. Rosa me llaman por nombre,
por ser tan desgrasiada.
No hay rosa en el rosal
que no muera deshojada.
26. Si me quieres dimeló,
si no desengañamé.
Te daré un amor por otra
y el tiempo no pierderé.

Variants: Coincideixen a presentar el primer vers:
Rodríguez Marín, C.P. , Vol. II, número 1896, 1925. Vol. III,
núm. 4230.

Sanchis, Els pobles valencians..., Vol. I, núm. VII, 7.

27. Se que han dicho tus padres
que eres joven pâ casarte,
que te pongan en adobo
y avisen cuando te saquen.

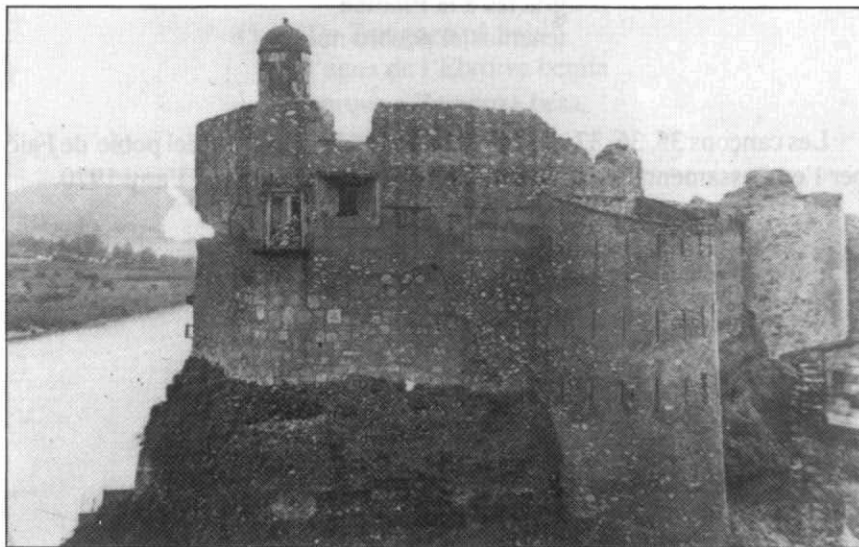
MÓRA D'EBRE. Plaça de Caballé

28. Si me quisieras, cariño,
me vendrías a buscar,
como el agua busca el Ebro
y el Ebro busca la mar.
29. Tienes la cara, mañica,
como los melocotones,
redondita y coloradita
y llena de pelusones.
30. Tu eres aquella maca
que tenias tantos macos,
ahora por casarte
te has de ver muchos trabajos.
31. Un baturrico en la cama
le decía a su mujer:
que culo tan duro tienes,
y tocaba la pared.
32. Un baturro se cayó
de lo alto de un andamio
y en la mitad del camino,
se paró a escuchar la radio.
33. Ya bajan los barcos, madre,
y el mio no baja, no,
que se ha quedado amallado
en el Cuello de Lladons.

“Cuello de Lladons” és un indret del riu on es troba la mina La Riberenya,
al terme de Faió.

34. Ya viene San Juan de junio
ocalá que no viniera,
que mis amores se van
a segar a la ribera.

Variant: en una composició que hem recollit, el tercer vers diu:
“que tiene que ir mi amante”

MÓRA D'EBRE. Castell

FETS DIVERSOS

35. Adiós pueblo de Faión,
nido donde hemos nacido
el que pierde l'interés,
pierde los cinco sentidos.

36. Adiós pueblo de Faión,
gritan los faionenses,
que por las aguas del pantano
nos roban los intereses.

37. Dicen que Faión se pierde
y io digo que no es verdá;
tenemos quien nos defiende,
el patrono San Sebastián

38. Tristes están los faionenses,
tristes y con gran consuelo,
gracias a la Pilarica
tenemos el pueblo nuevo.

Les cançons 35, 36, 37 i 38 fan referència a la inundació del poble de Faió per l'embassament de Riba-roja i al trasllat al Faió nou, l'any 1970.

40. En el Ebro fue a bañarse
una chica de Logroño
y se le enredó un cangrejo
entre los pelos del moño.

41. Y viva nuestra armonia,
y viva nuestra reunión,
y vivan nuestros corazones
que están llenos de alegría.

ELS POBLES

42. Castillo de Mequinenza
quien te ha fundado tan alto.
-Un polidito albañil
que ha venido de Barbastro.

43. Castillo de Miravete
malhaya quien te ha fundado,
a la orilla del Ebro
entre peñas y barrancos.

Miravete: es refereix a Miravet (Ribera d'Ebre), que en castellà va rebre le denominació de Miravete de Ebro.

44. Como un ramico de sol,
otro de canela en rama,
para gracia y salero,
la mujer Mequinezana.

45. De Zaragoza pâ bajo
l'agua de l'Ebro va benita
porque a Zaragoza besa
los pies de la Pilarica.

46. La Fatarella es muy fea
porque no tiene balcones
pero tiene chicas guapas
que alegran los corazones.

47. Las chicas de Mora de Ebro
se han cargado una romana,
para pesarse las tetas,
tres meses a la semana.

48. Mequinenza está en un hondo,
el castillo en un alto,
la baña el Segre y el Ebro
en un abrazo de hermanos.

EL TREBALL

49. Salvadora, Salvadora,
Salvadora salvamé,
en la hora de mi muerte
Salvadora te llamaré.

“Salvadora” era un llagut de Mequinensa.

50. Y que desgraciada es la madre
que tiene un hijo a minero,
que a la boca de la mina
tiene pagado l'entierro.